

Л. В. Шкуренко, аспірантка*
Національний університет біоресурсів
та природокористування України

Залежність ефективності виробництва пшениці озимої від ступеня інтенсивності сорту

В статті показана залежність економічної ефективності виробництва пшениці озимої від технології та ступеня інтенсивності її вирощування.

Ключові слова:

пшениця озима, виробництво, високоінтенсивні сорти, прибутковість, економічна ефективність.

Постановка проблеми. У зв'язку зі збільшенням народонаселення Землі підвищується загальна потреба в зерновиробництві. Державною програмою розвитку «Зерно України–2015» передбачається наростити обсяги зерновиробництва до 80 млн тонн, забезпечити внутрішнє споживання зерна як в країні, зокрема для виробництва, так і потреб імпорту. Обмеженість у земельних ресурсах, зростання необхідності нарощувати обсяги зерна потребують заміни екстенсивного розвитку галузі на інтенсивний.

Одним із засобів інтенсифікації виробництва рослинницької продукції є насіння. Лише за рахунок застосування якісного посівного матеріалу можна збільшити врожайність на 20–30% [1]. Неповне використання потенціалу посівного матеріалу є однією з причин низьких урожаїв. Так, протягом останніх років урожайність пшениці озимої становить 2,5–3,5 т/га, тоді як потенціал насіння багатьох сортів цієї культури становить понад 8,0 т/га [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Результати економічної ефективності розвитку насінництва озимих зернових культур у нашій країні викладені в працях І. А. Ажаман, М. О. Кіндрука, О. В. Захарчука, Т. Ю. Приймачук, Р. М. Скупського, Л. М. Худолій. Однак економічна ефективність виробництва озимої пшениці обраного сорту щодо наявного ресурсного потенціалу підприємств повною мірою не вивчалась.

Формування цілей статті. Необхідність вирішення проблем робить актуальним пошук шляхів підвищення ефективності впровадження сорту насіння пшениці озимої. Відповідно до мети статті було поставлено завдання з'ясувати на теоретико-методологічному рівні основні аспекти класифікації насіння озимих зернових культур за ступенем його інтенсивності та можливості кожного типу для ресурсного забезпечення підприємств.

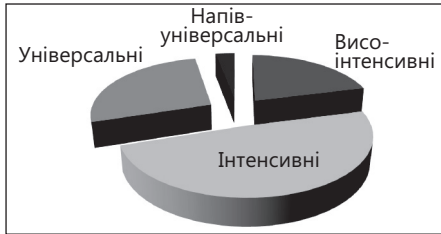
Теоретичною і методологічною основою дослідження став системний підхід до вивчення економічних аспектів цієї проблеми. Використовувався *діалектичний метод при дослідженні* теоретичних аспектів класифікації насіння озимих зернових культур за ступенем інтенсивності вирощування, а також *метод аналізу та порівняння* при дослідженні стану й ефективності виробництва озимих зернових культур.

Результати дослідження. На основі результатів вивчення теоретико-методологічних основ формування насінництва озимих зернових культур було встановлено, що за ступенем інтенсивності вирощування насіння сорти поділяють на високоінтенсивні, інтенсивні, універсальні (пластичні) та напівінтенсивні. Ступенем інтенсивності сорту розрізняють вимоги сорту до ресурсно-технологічного забезпечення вирощування культури. До основних особливостей *сортів високоінтенсивного та інтенсивного типів* належить високий потенціал

урожайності (понад 10 т/га), висока якість зерна, стійкість проти основних хвороб та вилягання, середній або добрий рівень зимостійкості й посухостійкості. Рослини цього типу зазвичай напівкарликові або низькорослі (близько 90 см). Культури високоінтенсивного чи інтенсивного сорту орієнтовані на інтенсивні технології вирощування, оскільки вони вибагливі до високого агрофону, попередників, сприятливих умов, оптимальних строків висіву, однак мають невисокі адаптивні властивості [5].

Сорти універсального або проміжного типу характеризуються вищими адаптивними властивостями; вони, зокрема, менш вибагливі до попередника, здатні забезпечити вищу врожайність за несприятливих умов, ніж високоінтенсивні та інтенсивні сорти. Оптимальна висота рослин становить близько 90–100 см [5].

Сорти напівінтенсивного типу відзначаються високою агроекологічною пластичністю: мають високі показники морозо- й зимостійкості, добру регенераційну здатність після перезимівлі. Слід зазначити, що сорти цього типу характеризуються найвищими адаптаційними властивостями: мають вищий, ніж сорти інших типів, рівень урожайності за несприятливих погодних умов, низькому ресурсному забезпеченні, незадовільних попередниках. Однак при високих агрофонах, після кращих попередників і за сприятливих умов зволоження сорти цього типу схильні до вилягання і за рівнем

Рис. Сортовий склад насіння пшениці озимої в розрізі інтенсивності вирощування сорту на загальних посівах Полтавської області, 2010 р.

Таблиця. Порівняння економічної ефективності виробництва сортів озимої пшениці різних типів інтенсивності вирощування *

Показники	Високоінтенсивний сорт (Смуглянка)	Інтенсивний сорт (Ліона)	Універсальний сорт (Подольська)	Пластичний сорт (Диканька)
Середній рівень урожайності, т/га	5,87	4,66	4,86	3,36
Всього виробничих витрат, грн/га	3 335	2 856	2 935	2 514
Ціна реалізації, грн/ц	114	114	114	114
Виручка від реалізації, грн/га	6 704	5 322	5 551	3 837
Прибуток, грн/га	3 369	2 467	2 616	1 324

* розрахунки

урожайності поступають вище-зазначеним сортам [5].

У результаті дослідження за ступенем інтенсивності вирощування було визначено структуру насіння озимої пшениці за 2010 р. у Полтавській області (рисунок).

Слід зазначити, що відповідно до сортового складу насіння озимої пшениці найбільша питома вага обраних у 2010 р. сортів сільськогосподарських підприємств Полтавської області належить за рівнем інтенсивності до високоінтенсивних та інтенсивних сортів. Однак аналіз стану забезпеченості сільськогосподарських підприємств області машинами та обладнанням і вивчення системи живлення озимої пшениці показали, що ресурсне забезпечення підприємств є незадовільним для використання високоінтенсивних та інтенсивних сортів. Варто зазначити, що, згідно із статистичною інформацією Полтавської обласної насінневої інспекції, високоврожайними за складних погодних умов виявилися сорти Господиня (4,5 т/га), Землячка одеська (4,89), Диканька (4,5), Коломак 3 (4,99), Косовиця (4,8), Переяславка (4,8), Сагайдак (4,75), Трипільська (4,62 т/га). Серед названих сортів найбільшу питому вагу в сортовому складі насіння за-

ймають Землячка одеська (4600 га) та Диканька (4205га), які належать до універсальних та напівінтенсивних сортів [3]. Тому можна зробити висновок, що потенціал насіння не був використаний через недотримання технологічних умов вирощування озимих зернових культур.

За допомогою методів економіко-математичного моделювання було визначено, що за наявних мінеральних добрив 2010 р. у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, прибуток можна було б збільшити за рахунок використання інтенсивних (32%) та напівінтенсивних (68%) сортів до 338, 8 млн грн, що у 2,9 раза перевищило б фактично одержаний прибуток (табл.).

Порівняння економічної ефективності виробництва сортів різного типу інтенсивності вирощування показали, що приріст урожайності високоінтенсивних сортів порівняно зі стандартним сортом пшениці озимої Подольська може досягати 21%. Середня продуктивність сортів за іншого типу інтенсивності нижча від урожайності стандартного сорту, зокрема, інтенсивного сорту – на 0,2 т/га, пластичного сорту – на 1,5 т/га. Слід зазначити, що розрахунки проводилися на сортах, найбільш типових для Полтавської області, тоді як

Подольська є сортом-стандартом для озимої пшениці лісостепової зони.

Рівень урожайності високоінтенсивних сортів досягається за умови збільшення виробничих витрат на 479 грн/га, або 14%. По інших типах інтенсивності сортів спостерігається скорочення затрат виробництва, зокрема на інтенсивних сортах на 3%, на пластичних – на 14%.

Найбільш економічно ефективним відповідно до даних таблиці є сорт Смуглянка, зокрема прибуток від його вирощування становить 3369 грн/га, що перевищує аналогічні показники стандартного сорту на 29%. Пластичні сорти в свою чергу забезпечують зниження прибутку на 49% від сорту Подольська.

Висновки. Вибір сорту пшениці озимої повинен ґрунтуватися на особливостях культури ведення сільськогосподарського виробництва, ресурсного забезпечення господарства тощо. Зокрема, при низькому агрофоні підприємства перевагу слід віддавати пластичним та універсальним сортам. Разом з тим високоінтенсивні сорти при забезпеченні кращими попередниками, достатній кількості мінеральних добрив та оптимальних строках їх внесення можуть збільшити прибутковість цієї культури на 29%.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Програма «Зерно України – 2015». – К.: ДІА, 2011. – 48 с.
2. Державний комітет статистики України. Полтавське обласне управління статистики. Сільське господарство Полтавської області. Статистичний збірник. – Полтава, 2011. – 86 с.
3. Тищенко, В. Як же витримають перезимівлю та з яким рівнем зимостійкості сорти пшениці, пропоновані для поширення в Полтавській області / В. Тищенко, Ю. Палій // Зерно і хліб. – 2011. – С. 46–47.
4. Скупський, Р. М. Організація та ефективний розвиток регіональної системи виробництва насіння зернових культур: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / Миколаївський держ. аграрний ун-т. – Миколаїв, 2004. – 42 с.
5. <http://www.agroport.net.ua/semena-tehnologija-pshenica.htm>